

PÉCSI GYÖRGYI

Szalmaszálak

In memoriam Nagy Gáspár

A mitől tartottunk, abban már benne vagyunk... Amicsoda életet élt, és amicsoda halála volt, hiszem, hogy megmondották nekik: ma velem lesz a paradicsomban – Mikes siratta így elárvult magukat, amikor drága jó Nagyságos Fejedelmüket elszóltotta a Teremtő.

Április 28-a óta merő aggodalomban éltünk. A Németh László-szobor avatásán még elmondta emlékversét *Nagy Gáspár*, aztán sietve távozott. Észleltük, valami nagyon nincs rendben, aztán kórház, kórház, kórház következett. Nagyon akarta és hitte a fölélést, türellemmel vetette alá magát a gyógyításnak, méltósággal viselte sorsát, de a gyilkos kórt nem tudta legyőzni.

Talán nem is a Halál Annyal járt köztünk, hanem egy Tévelyt Kaszás szabadult ránk a múlt évben. Hányszor énekeltük friss sír körül a Szózatot: „itt élned s halnod kell”! Annyi halottunk volt, kitélt volna egy évtizedre!

Bátyánk volt nekünk, fiatalabbnak, „hű” az idősebb nemzedéknek. Ötvenhét évet élt – nem tudott apává öregedni. Neki a könnyebb, mondta a telefonba egyik barátom. Igen, mindig a túlélőnek a nehezebb, a túlélőnek, aki előtt most ki számítható jövő helyett valószínűsíthető szakadék táton.

Kivételes jellem volt. *Németh László* szavával: a növényi növekedés természetével teljesedett költészet, s hajlíthatatlan következetességgel, törésmentesen simult egységbe élete és műve. A kegyelem oltalmában élt, korai halála ellenére is pontosan lezárt, hiány nélküli életművet hagyott az utókorra.

A Vas megyei Bértaltaváron módos, művelt, munkaszerető, mélyen hívó paraszti nagycsaládban született 1949-ben. Igazi „had”, régi nagycsalád volt az övé. Amikor az ötvenes, hatvanas, hetvenes években sorra estek szét, idegenedtek el a családok, az övék együtt maradt. Ő volt „a legkisebb fiú”, akit elhalmoztak figyelmükkel és szeretetükkel. Innen, a „had”-ból is örökölt őszinte, természetes, alkati figyelem, szeretet és megbecsülés jellemezte Nagy Gáspár emberi kapcsolatait. Aztán pannonhalmi diák lett az elmúlt rendszerben, tehát szigmatizált. A Szent Márton hegyén épült szigorú, alapos tudást és erkölcsi tartást adó intézmény, az ország elsőként alapított ezeréves iskolája pedig megerősítette a kötéseket: a nemzet ezeréves és a kereszténység kétezer éves hagyományához való erős kulturális, lelki, erkölcsi hűséget. A bencés gimnáziumi múlt miatt akkoriban a bölcsészkar szóba sem jöhetett, a szombat helyi főiskolára jelentkezett, ahová kiváló eredményei ellenére is csak évhalasztással vették föl. Hírlettel, hogy minden vasárnap részt vesz a székesegyházban a szentmisén, talán ministrál is.

Első versei a főiskola lapjában jelentek meg. „Ösztönösen azokra figyelek, akik azt bizonyítják, hogy a költészet töretlen gerincek kopogtatása, s nem hiszik, hogy a segesvári és szárszói tragédia mindegy lenne az anyaföldnek” – 1971-ben, huszonkét esztendősen vetette papírra ars poeticáját, és mint *Pilinszky*, ő is elmondhatta: „Amiként kezdtem, végig az maradtam.”

A főiskola után Budapestre került. A fiatal költőt az Élet és Irodalomban a tüneményes *Kormos István* mutatja be, s hamarosan mellette dolgozhat a Móra Kiadóban: a *Kozmosz* könyvek sorozatát gondozza, első kötetes pályatársait segíti pályára. Az ő szerkesztésében jelenik meg évtizedek óta először *Dsida Jenő* kultikus, *Psalmus Hungaricus* című verse a Dsida-válogatásban. Tanult *Weöres Sándortól*, közel érezte magát *Pilinszky*hez, de a számára legfontosabb költőnek *Jékely Zoltánt*, *Kormos Istvánt*, *Nagy Lászlót* és *Csoóri Sándort* nevezte. Első verseskötete, a *Koronatűz* 1975-ben jelent meg: „mit bánom én, ha több az áruló, / de lázadót is teremjen e föld” – írta lendülettel, *Dózsa*t idézve, s már e kötetben olvashatjuk klasszikussá vált sorait, életprogramját: „Lefokozott szívűeknek / valami szabadítót mondani”.

Számos versét ajánlotta, később is, egykori mesterének, megbecsült kortársának, barátoknak. E versei (és esszéinek sora) szeretetteljes, játékos köszöntők, tisztelőgőzölgetések, de a magyar irodalmi hagyomány erőteljes vonulatának újrakijelölésére, megőrsítési is. *Berzsenyi*től, *Petőfi*től *Illyés Gyulán*, *Sütő*

Andráson át Csoóri Sándorig, *Vári Fibián Lászlóig* azokat idézte verseibe, akik életükkel egybefonódó műveikkel szolgálják a magyar progressziót.

A már országosan ismert és elismert költőt 1981-ben, az első viharos, fölemelt fejű ülésen titkos szavazással a Magyar Írószövetség választmányának legfiatalabb tagjává választják. Titkárként a vidéki írószervezetekkel tartja a kapcsolatot. A tatabányai Új Forrás közli az *Öröknár*: elmúltam 9 éves című versét 1984-ben, melyben *Nagy Imrére* és az ötvenhatos temetetlen mártirokra emlékeztet, s a múlt bevallását követeli: „egyszer majd el kell temetni / és nekünk nem szabad feledni / a gyilkosokat néven nevezni”. A vers megjelenése a hatalom példátlan arroganciáját váltja ki. Két év múlva a szegedi *Tiszatáj* folyóiratban közreadott újabb ötvenhatos verseiért a pártvezetés meneszté a lap szerkesztőit, a költőt szilenciumra ítélik. A visszaszerezés lemond titkári állásáról, de elveit nem hagyja megmaradni. Szent Pál idézi: „Hirdesd az igét, állj vele elő, akár alkalmas, akár alkalmatlan... mert jön idő, amikor... az igazságot nem hallgatják meg, de a meséket elfogadják. Te azonban maradj mindenben megmondod, viseld el a bajokat, teljesítsd az ige hirdetőjének feladatát, töltsd be szolgálatodat.”

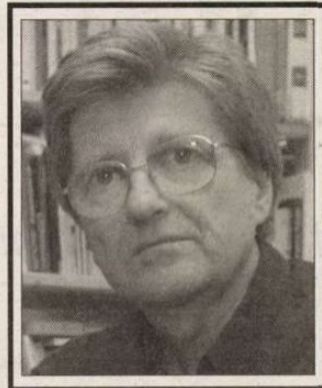
Rendszerváltó verseknek nevezte monográfiusa, *Görömbei András* irodalomtörténész a költőnek azokat az egykor botrányosnak minősített verseit, melyek ma már méltán számitanak a magyar irodalom kultikus darabjainak. Okkal, hiszen hiába tiltották be írásait a nyolcvanas években, Nagy Gáspár nyilvános és egyértelmű megszólalásai után már hallgatni sem lehetett ugyanúgy, mint előtte. Vallotta, hogy „egy élére állított vers sokat tehet”, s valóban, a történelmi felejtésre, kábaságra, amnéziára ítélt Magyarországon az ő emlékező versei szolgálták meg először elemi erővel az országot. Úgy, hogy a hatalom is beleregett. Nem volt kegyeltje a múlt rendszernek. Először 1988-ban utazott nyugatra, a titkos szolgálk majd két évtizedig követték, figyelték minden mozdulását. Verses életművével szinte azonos terjedelmű, köz- és magánéletbe is beletűrő, félezer oldalnyi jelentést gyűjtött össze róla utóbb a Történeti Hivatal.

A nyolcvanas években Nagy Gáspár már az erőteljesen formálódó szellemi népmozgalmat egyik meghatározó alakja. A hat év hasztalan próbálkozása után, 1985 és 1992 között megalakult, az egyetemes magyarság szellemi értékeinek ápolását szolgáló *Bethlen Gábor Alapítvány* titkári tisztjét tölti be; 1988-tól, a lap alapításától a *Hitel* folyóirat szerkesztője; indulásától, 2004 pünkösdjétől a Magyar Katolikus Rádió kulturális főszerkesztője. Költői életművét olyan emlékeztető kötetek jelzik, mint a Földi pörök, a Kibiztosított beszéd, a Tékozlók imája, a Tudom, nagy nyári délután lesz, az Ezredváltó, sűrű évek – összegyűjtött verseit *Szabadrabok* címmel a debreceni *Kossuth Egyetemi Kiadó* adta ki 2000-ben –, írt gyerekkerseket (Áron mondja), jelentős a prózairói, műfordítói munkássága is. Remekművészt a *Tiszatáj* Kiadó jelentette meg (Közelebb az élettemhez, Szavak a renetegből). Tagja volt a Magyar Művészeti Akadémiának; életművét számos díjjal, köztük *Kossuth*- (2000), *Arany János*- (2005), *Magyar Örökség* díjjal (2006) ismerték el; a *Balassi Bálint-emlékkard* (1999) kitüntetését.

Nagy Gáspárt az 1968-as tektonikus földmozgás tette érzékenyebbé a történelem iránt. A Szent István napján az országból Csehszlovákiába dühöngő testvéri tankok székelyre ébresztette arra, hogy takargatott, országos, történelmi bűnök terhelik a párhatalmat, hogy tisztázatlan múltunk, temetetlen halottaink vannak. Meg azok az ötvenhatos elemi élmények, melyeket gyermekként élt át: a forradalom vérbe fojtásakor kétszázeken menekültek el az országból, sokan az ő nyugat-magyarországi szülőfalujában, az ő házukban kaptak szállást, vacsorát.

Politikus költészetnek is mondták költészetét. Olvasatomban azonban egyetemesebb líra az övé, valójában soha nem politikában, mindig evidenciális értékekben, erkölcsi axiómákban gondolkodott. Következetes volt önmagához, saját erkölcsi normáihoz, amelyek egybeestek a kétezer éves kereszténység, a szülői-paraszti értékrend és a magyar irodalom legnemesebb hagyományának normáival. *Ottlik Gézát* idézte: „Író nem állhat a ha-

Erős képzelet szüli az okokat
(Montaigne)

SÁNDOR GYÖRGY

Mindent kiszivárogtatok (VII.)

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

„Nem vagyunk egyformák” – című cikküket olvasva: magamra ismertem. Én is nem vagyok egyforma. Elgondolkoztam, miért nem vagyunk egyformák? S rájöttem: mert különbözőek vagyunk. Cikkükből világosan kiderül, hogy két egyforma sohasem lehet különböző. Mert csak a különbözők egyformák. (Abban, hogy különbözők...) Továbbra is várjuk különböző leveleinkre: egyforma válaszokat.

TISZTELT

SZERKESZTŐSÉGI POSTA!

Szeretek egy lányt, az is szeret engem.

A lány a szüleinél lakik, én odahaza.

A lány édesapja roppant rendes ember, amikor csak akarjuk, találkozhatunk.

Az én édesapám sém emel semmi kifogást.

A két édesanya rendszeresen összejár.

– Múlt év augusztusában volt az eljegyzés, novemberre tervezük az esküvőt.

Egylegre nálunk laknánk, külön szobám van.

Négy éve spórolunk, a nagyszülők is támogatnak anyagilag.

A lány bátyja kőműves, egy év múlva a saját házukba költözhetünk.

Nem tudok olyan problémát, ami boldogságunkat megakadályozhatná.

Mitévők vagyunk?!

(Tehát ez az év is jól kezdődik...)

MOSTANTÓL?

Dietrich Bonhoeffernél olvasom: A pokolba vezető út jó szándékokkal van kikövezve – e sok nyelvből ismeretes közmondás nem a javíthatatlan szemtelen világbölcsességének szüleménye, hanem mély keresztény felismerést rejt. Az, aki az év végén nem képes másra, mint az általa elkövetett rosszaságok listába gyűjtése, s annak a jó szándékú elhatározásnak a megfogalmazása, „mostantól minden másképp lesz” – mennyi ilyen mostantól volt már! – az még teljességgel a pogányság rabja.

Úgy véli, a jó szándék már egy új kezdet. Meggyőződése, hogy a pusztá elhatározás elég, s ő már képes is az új kezdésre, amit magában elgondolt – írja többek között elmélkedésében, az év első napjára, január elsejére bejegyezve.

Ez azonban veszélyes önámítás. Az új kezdet Isten műve az emberrel, ha Isten akarja ezt, de nem az ember kezdése Istennel. Az ember önmaga ezért nem képes arra, hogy újra kezdjen, csak imádkozhat ezért. Ott, ahol az ember csak önmagába zárva él, csak önmagából kiindulva cselekszik, az mindig a Régi, az Elmulat marad. Egyedül ahol Isten van, ott van az Új, a Kezdet. Ezt azonban nem adja Isten vezényszóra, az ember mindössze imádkozhat ezért.

Az ember azonban csak akkor tud imádkozni, ha megérti, hogy ő önmagától bizonyos dolgokra képes, de van, amire nem. Tudja, hogy korlátai vannak, és kezdeni valaki másnak kell.

TISZTELT TU DOMÁNYOS AKADÉMIA!

Az első leletek előtti leletek letem, melyből világosan kiderül – alig merem hangozzan leírni –, hogy kezdetben volt: a csend. S ha abba belejött egy kis zaj, arra, kérem, oda kellett figyelni.

Ezen alapult a lakáscsengő is.

Mára azonban a zaj annyira kitöltötte a csend hézagait, hogy csak zaj van.

Tehát ma úgy kell cseppetni: hogy nem csepetnek. Erre a házigazda felfigyel: – Te, ha jól hallottam, megint nem csepettek!

És kimegy ajtó nyitni.

(Tehát jobb, ha csendben maradunk... mert ez az év is jóóóóóó kezdődik...)

MÉLYHŰTÖTT, LÁGY, KEDVES TÁJ

Gyorsfagyasztott tubusban erdő, rétek. Pasztörözött meszeltfalú ház. Műanyag templom alatt, tartósított temető, félkész halottal, élőpanirozva.

Más itt az élet...

TÁV VAGYUNK IRÁNYÍTVA

– Egy rejtett rugó van bennünk... amit nem mi rejtettünk el, és most nem találják...

talom napos oldalán. (Még akkor sem, ha az ő oldala.) [...] Más országnak talán lehet jó írója rossz jellemmel. Mi ehhez kicsi ország vagyunk, úgy látszik. Nálunk, furcsa módon, a jellembeli gyengeség, gyávaság vagy magánéleti »linkség«, enyhe csirkefogóság is áttételeessé válik, mállasztani kezdi az írói tehetséget is.” Nagy örökség folytatójaként, de alapvetően erkölcsi, mentális önazonossága megőrzéséért szakadt ki belőle a szabadító szó: „dehogyan voltam bátor, csak éppen nem mertem félni!” – mondta. A szophoklészi antik tragédia újra élénk tette *Antigoné* és *Izmené* képletét: válasszunk, az istenek vagy a földi hatalmak parancsát követjük-e. Tudtuk *Antigoné* igazát, mégis *Izmené*kévé lettünk, pedig azt is tudtuk sok gyalázatot megszenvedett XX. századunkból, hogy a hatalom írott joga bármire fölhatalmazást adhat. Nagy Gáspár megmaradt *Antigonénak*, verseivel, konok következetességével azonban nemcsak a párhatalmat hozta kényelmetlen helyzetbe, hanem íróársait is. Földobta a labdát, és szétvált a sorfal. Voltak, akik megerősítették, mások fanyalognak, „így nem lehet”, mondták, holott csak félelmüket nem merték bevallani, kényelmükől nem akartak lemondani, vagy már a másik pályára játszottak. „Megmentette a magyar irodalom becsületét” – mondta *Mezey Katalin* borzongató pontossággal.

Költészete organikusan épült a századvég és az ezredforduló egyik legjelentősebb költészetévé. Olyan korszakos, szintézist teremtő nagy versek félművelésű líráját, mint a korai *Csak nézem Olga Korbutot*, a kései, *Szokolay Sándor* által megzenésített *Symphonia Ungarorum* oratórium, a *Hullámzó vizeken kereszt* című, a nemzeti megmaradást weöresi versbravúrral megéneklő zsolnárciklus. És sok-sok finoman megmunkált, gyönyörűséges mikrokozmosz, amelyekre – talán mert közéleti üzeneteire nagyobb figyelmet fordítottunk – még csak ezután fogunk rátalálni. Szüleinek, az őt nevelő keresztanyának, az őt után indító tanároknak, a mellette álló barátoknak, a hozzá közel állónak érzett embereknek szentelt, hálás szívvel megrajzolt zsánereire és konfesszióira.

Számos erőteljes

közéleti verse ellenére Nagy Gáspár nem volt harcos alkatt. Sok keserűség bántotta ugyan – a rendszerváltás után legjobban a határon túli magyarokkal való szolidaritás megtagadásának sebe égette –, de életszerető, szelíd, figyelmes és figyelő ember volt; tarsolyában mindig ott rejtőzött egy-egy jó időben elővett vicc, s finom humoráról tanúskodnak játékos, groteszk versetűdjei is. Igaz ember volt, és tiszta úton járt, lételvéhez mindenkör hű maradt. Talán mert mindig is erős volt a hite, amely az idő múlásával egyre erősödött. Utolsó éveiben – érezte a Halál Angyalának közelését – a lételemértnek *Babitsra*, *Pilinszkyre* emlékeztető magasságára jutott: elfogadni a létet és az elmúlást, az életet és a személyes halált, belátni, hogy létünk a nagy egészbe simul bele, s végül minden e világi kudarc, kuszáság után helyreáll a végső erkölcsi/istenit világrend. Ez a transzcendens, metafizikára érzékeny lételemértés különösen hiányzik ma, amikor túlfutott indulatok közt élünk, elégedetlenül, behalóz minket a pragmatizmus, s észre sem vesszük a teremtés csodáját. Azt a titkot, misztériumot, hogy pusztá létezésünk a legnagyobb csoda is adomány.

A kegyelem oltalmában élt, betöltötte szolgálatát, korai halála ellenére is pontosan lezárta, hiány nélküli életművet hagyott utókorára. Hitem szerint tiszta lélekkel, méltó bekében nyugodhat szülőföldjén szülei s számos felmenője mellett a Vas megyei Nagytilaj temetőjében. Velünk maradnak versei, kedves emléke és velünk valóságos embri hangja is – a Szabadítót mondani című, a Magyar Katolikus Rádió kiadásában karácsonyra megjelent dupla CD-albumnak köszönhetően. Ötvenhat-ötvenhat versét mondja el Nagy Gáspár jól ismert, egyenesen nyugodt hangján. Bátorítón üzeni: „a remény sohasem meghal, / ha minden utolsó szalmaszál / ABBÓL A JÁSZOLBÓL VALÓ!” Legutolsó sorai, melyekre íróasztalán utóbb talált rá családja, megbékélésről, elnyert kegyelemről vallanak: „Szerethetett engem az Isten / mert teremtményének / engem is elfogadott; / sárból-agyagból apám s anyám álmaiból...”